

september
2017

DE ROSDOEK

163

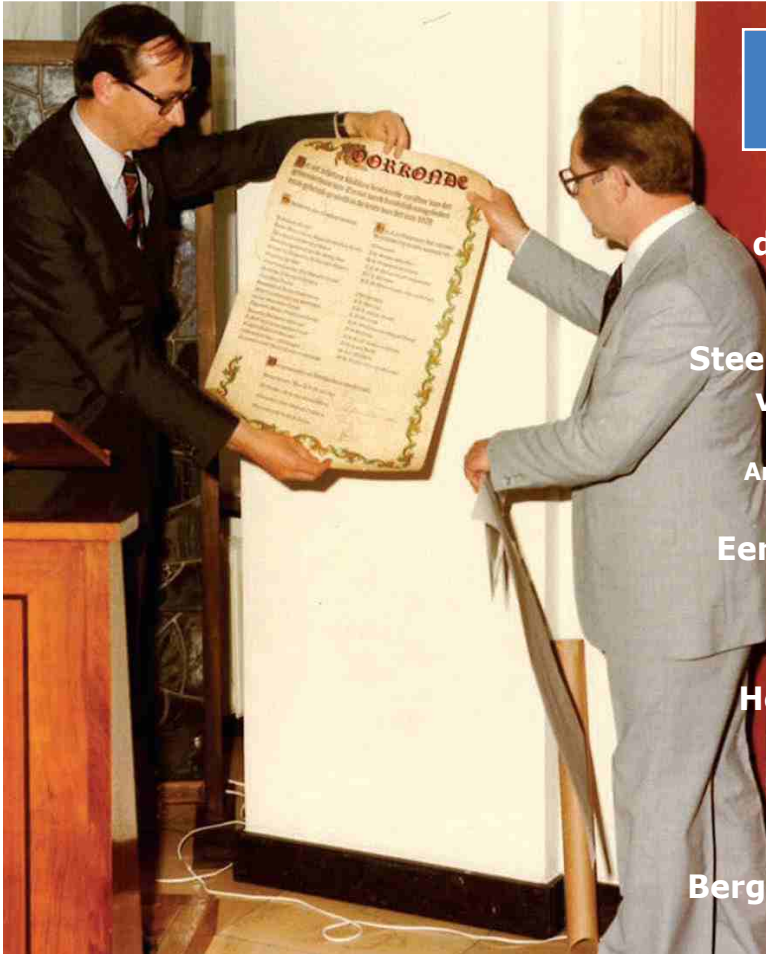
100 jaar café
de Mert in Eersel
Evert Lavrijsen

Steensel op de kaart
van 1832 (Deel 2)
Werkgroep Stinsels
Archief, Jan van de Ven

Eersels jachtgezel-
schap (ca. 1950)
Diversen

Het carillon op de
Markt (Deel 2)
Harrie Grielen

Muntvondst
Bergeijk 1950 (deel 1)
Bart Beex

*De Rosdoek is een uitgave van Heemkundige
Studiekring "De Acht Zaligheden"*

ISSN 1384-086X

100 jaar café de Mert in Eersel*Evert Lavrijsen* .....3**Steensel op de kaart van 1832 (deel 2)***Werkgroep Stinsels Archief, Jan van de Ven* .....10**Eersels jachtgezelschap (ca. 1950)***Diversen* .....18**Het carillon op de Markt (deel 2)***Harrie Grielen* .....20**Muntvondst Bergeijk 1950 (deel 1)***Bart Beex* .....23*Foto voorpagina: De officiële oorkonde van de carillon-overdracht (Foto gem. Eersel)***COLOFON**

DE ROSDOEK is een uitgave van Heemkundige Studiekring "De Acht Zaligheden".
Verschijnt 4 x per jaar. Volgende nummer in december 2017.

Redactie:

K. Cornelissen, Eersel, 0497 - 512208

P. Frints, Eersel, 0497 - 512197

H. Grielen, Eersel, 0497 - 512897

E-mailadres redactie: h.grielen@gmail.com

Lay-out, Jos Castelijns, Eersel, 0497-517569-jcgrafisch@chello.nl

Secretariaat:

E. Lavrijsen, Bogerd 70, 5521 ML Eersel, 0497 – 843909

E-mail: info@hskdeachtzaligheden.nl

Website: www.hskdeachtzaligheden.nl**Heemkamer:**

Gevestigd in Kempenmuseum De Acht Zaligheden, Kapelweg 2, 5521 JJ Eersel

Contributie:

€ 25,00 per jaar (€ 14,00 per jaar voor medelid op hetzelfde adres)

Giften:

De Studiekring is aangemerkt als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).

Bankrekening: NL83ABNA0624742407 t.n.v. De Acht Zaligheden te Eersel

Mededelingen van het bestuur en/of agenda ALV ontvangt u per e-mail
of zijn in te zien op onze website.

100 jaar Café de Mert in Eersel (of toch al langer?)

Ik mag na een wandeling graag eens aanleggen voor een lekker speciaalbiertje bij Café de Mert in Eersel. Het is nog één van de weinige echte cafés aan de markt in Eersel. Tegenwoordig ligt bij de meeste horecagelegenheden de nadruk op het eten, hetgeen natuurlijk een andere sfeer en ambiance met zich meebrengt.

Bij Café de Mert stond tot voor kort op de toog een opstaande rand met de tekst "Café de Mert - Anno 1917". Een tijd terug werd ik hierdoor getriggerd omdat dat zou betekenen dat het 100-jarig bestaan eraan zat te komen. Een mooie gelegenheid dus om onderzoek te doen naar de geschiedenis van Café de Mert in het bijzonder en de cafés op de markt in het algemeen.

Café de Mert (rechts) omstreeks 1955

De markt in Eersel

Vooraf langs doorgaande wegen en op kruispunten van handelsroutes waren vroeger pleisterplaatsen te vinden. De eerste ontstonden in onze streken in de 13de eeuw, toen de steden begonnen te groeien en het regionale en internationale handels- en reizigersverkeer op gang kwam. Eersel was ook zo'n pleisterplaats. Een plein werd aangelegd ten behoeve van het handelsverkeer als parkeerplaats voor karren. Eromheen ontstonden de karakteristieke gebouwen voor verteer en logement zoals herbergen. Maar ook stallingen

voor paarden met de benodigde hoefsmid.

Vermoedelijk heeft Eersel al rond 1200 een markt, evenals een openbare schepenbank. Melssen dateert de vrijheid-status van Eersel, gezien de hoofdvaart op Antwerpen, vóór 1230. Dan zal deze verleend zijn door Hendrik I, hertog van Brabant. Op 24 juni 1254 is sprake van schepenen van Eersel. Volgens Van Oudenhoven (1670) kreeg Eersel zijn vrijheidsrechten van hertog Jan III (1312-1355). In 1316 is sprake van een markt-tol te Eersel. Omstreeks 1340 int de hertog van Brabant in Eersel cijnzen voor percelen die uitgegeven waren voor het hogere tarief dat in steden en vrijheden gebruikelijk was. In een akte uit 1344 is sprake van 'onser vriheit van Eersel'. In het 'verbond van steden en vrijheden' van 8 maart 1355 is Eersel één van de vrijheden; zo ook in het 'verbond van steden en vrijheden' van 18 februari 1372¹.

In 1544 staat keizer Karel V aan de vrijheid Eersel toe een vrije weekmarkt op woensdag te houden².

De markten hadden met name tot en met de eerste helft van de 20e eeuw een grote aantrekkingskracht voor bewoners van de dorpen in de omgeving. Van heinde en verre kwamen bezoekers graag naar de Eerselse markten. Ze vonden daar immers een gezellig met lindebomen omzoomd plein. Daar omheen gehurkt zaten intieme huisjes en boerencafé-tjes, waar het bier na afloop van de markt overvloedig stroomde.

Drankwet 1881

Tot ver in de 19e eeuw was het drinken van jenever of bier vaak gezonder dan het drinken van water dat uit een pomp kwam. Alcohol drinken was wijdverspreid. In dezelfde eeuw kwam echter ook de discussie over het belang van beschaafd gedrag sterk opzetten, de Sociale Kwestie. In Nederland kwam in de jaren '30 van de 19e eeuw de discussie op gang over wettelijke maatregelen om het alcoholgebruik onder de bevolking te verminderen. Vanaf die periode werd er in de landelijke politiek gedebatteerd over de mogelijkheid om het misbruik van sterke drank wettelijk te beperken. Er werden voorstellen gedaan om de verkoop van sterke drank te verbieden of in ieder geval op sommige dagen. Tot een wet kwam het echter nog niet. In de jaren '50, '60 en '70 van de 19e eeuw werd duidelijk dat de consumptie van sterke drank in Nederland sterk toenam. Waar het drankgebruik per hoofd van de bevolking in 1847 nog rond de vijf

1 REPERTORIUM VAN DE STADSRECHTEN IN NEDERLAND - JOOST C.M. COX 2012

2 RHC Eindhoven 150 Oorkonde van keizer Karel V, waarin hij aan de vrijheid Eersel toestaat, een vrije weekmarkt op woensdag te houden, 1544 chartercollectie onder nummer C-026

liter per jaar lag, was dit in 1874 gestegen tot negen liter. Hierdoor kwam het idee om een wet te maken die de consumptie van sterke drank zou verminderen weer naar de oppervlakte. Dit leidde tot de eerste wetsontwerpen die vooral openbare dronkenschap tegen zouden moeten gaan.

VOLG-NOMMER	STRAAT en NOMMER van het gebouw waartoe de localiteit behoort	PERSONEN die voor den verkoop van sterke drank in die localiteit gepatenteerd zijn
1	Hees A11	Heeren Arn.
2	Stokkelen A58	Maas Math.
3	Schadewijk A22	Liebrechts W.
4	Dijk A115	Moll van J.G.
5	Dijk A119	Schellens J.H.
6	Kom B153	Sanden vd Hub.
7	Kom B154	Sambeek van M.
8	Kom B163	Vrijssen A.
9	Kom B164	Laarhoven van J.
10	Kom B170	Wijnen Arn.
11	Kom B171	Schellens A.H.
12	Kom B174	Verspaandonk F.
13	Kom B179	Moll van J.H.
14	Kom B195	Kox P.J.
15	Kom B196	Laarhoven van P.
16	Kom B202	Rijken C.A.
17	Kom 197	Bierens L.
18	Kom 165	Verspaandonk A.

Lijst van localiteiten waar op 1 mei 1881 sterke drank in het klein verkocht werd in de Gemeente Eersel

In 1881 werd uiteindelijk de eerste Drankwet aangenomen, de wet tot be- teugeling van het misbruik van sterke drank. In deze wet werd openbare dronkenschap en de ver- koop van sterke drank aan kinderen onder 16 jaar strafbaar gesteld. Ook werd bepaald dat uitspanningen waar sterke drank verkocht werd een vergunning moesten vragen bij de gemeente. Aan het aantal te verlenen vergunningen werd een maximum ver- bonden, afhankelijk van het aantal inwo- ners in een gemeente.

Over de verkoop en de consumptie van bier en wijn werd in de wet niet gesproken. Twintig jaar later werd de wet aangepast. In 1904 werd een nieuwe Drankwet aangenomen, waarin werd vastgelegd dat ook de plaatselijke handel in wijn en bier wettelijk geregeld zou worden.

Cafés aan de markt

In zijn memoires³ gaat Piet van Woerkum (1918-2006) een rondje langs de cafés op de markt in Eersel en geeft van elk een korte be- schrijving:

3 Hardspaat boven èrms – Eersel terug in de tijd door Piet van Woerkum

Op den hoek bij Piet Cools, waar de tramhalte is, wordt 'ne stevigen bittere geschonken. Erlangs is Hotel d'n Engel van Janus Verdon-schot. In het tweede huis naar links is de Harmoniezaal van Frans Lens. Bij Frans en Marie speelt de Goede Hoop en zingt het Kerk-koor, dat na Kee van Mol 'nen anderen thuis heeft. Dan is er Harrie van Empel, eerder Djupke Jansen. De Guld van Sint Cathrien (de Rijke) is er gehuisvest. Als ze teren gaan de gebroeders langsvoor naar de waterbak opzij van het huis. Het is een druk geloop, want het bier is voor niks. Verderop is herberg "de Ploeg" van Willeke Poppeliers, een juweeltje van een oud-boeren-woning met een in-tieme sfeer, die noodt tot plezierige buurt en het zingen van oude liederen.

En Flip die moest gàn teule, mee Michiele pèrd jaja.

Die er vroeger kwamen weten het nog. "De Zwaan" van Bartele sluit de rij aan de Westkant. Bartel, die met Piet Kox de varkens slacht bij de mensen thuis. Aan de andere kant van het plein is de herberg van brouwer Wijnen, het mooiste pand van de markt. Het wordt later gesloopt als er een nieuw gemeentehuis moet komen. 't Had nooit gemogen. In het achtergelegen brouwerijke maakt Wijnen zijn eigen bier, dat hij voor de fijnproevers in de kelder gaat tappen. Wat verder aan die kant heeft Sjarel zijn duivencafé en er-naast is de herberg van Jaaike en Bèèrbel. Later zit daar Kees Verstappen met zijn goei mals bierke van Harrie de Rooy uit Vessem. Tist sluit de rij. Daar trekt "Strijd in Vrede" zijn pijlen in d'n over-dekten doel. Bijeen zijn er twaalf drankgelegenheden aan de markt en dan tel ik de slijterij van Jan Klessens nog niet mee.

Café de Mert

Oprichting

Volgens het uittreksel van de Kamer van Koophandel van Café de Mert is de startdatum van de onderneming 01-01-1917. Op deze datum is Josephus Henricus van Sambeek (1888-1953), ingeschreven op het adres van Café de Mert. Er is een nieuwe vergunning afgegeven op 30-12-1916. Bij de vergunningaanvraag hebben Woutherus Liebregts en Laurentius Bierens een verklaring ondertekend dat zij afstand doen van de aan hen verleende vergunningen zodat er geen

Jos van Sambeek

Café de Mert (rechts) omsteeks 1917

sprake zou zijn van overschrijding van het maximum aantal toelaatbare vergunningen.

Josephus Henricus (Jos) van Sambeek), in de volksmond Sjarel genoemd, heeft op 01-01-1917 het café overgenomen van Laurentius Bierens (1844-1938), die zijn schoonvader blijkt te zijn. Hiermee wordt dus duidelijk dat er reeds voor 1917 een café gevestigd was in het pand van café de Mert, en dus ook al langer dan 100 jaar.

Voor 1917

Op de kadastrale kaart van 1811-1832 is zichtbaar dat de toenmalige situatie vergelijkbaar is met de actuele situatie. Het is hoogst waarschijnlijk dat het toenmalige huis de basis is voor het huidige pand. Volgens de oorspronkelijke aanwijzende tafel

der grondeigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen zijn de percelen 225 en 226 eigendom van ene Hendrikus Jacobus Sprengers (1782-1847), van beroep koperslager. Tot aan 1880 hebben op dit adres nog 2 ongehuwde dochters van hem gewoond; Hendrica Sprengers (1814-1901) en Adriana Sprengers (1816-1880) beiden naaister. Het is uit de onderzochte bronnen niet duidelijk geworden of er in deze periode een café-functie bestond.

Laurens Bierens en zijn vrouw

In 1880 is Laurens Bierens, van beroep metselaar, op dit adres ingeschreven en niet veel later een café begonnen. Vermeldenswaardig is het beroep van zijn vrouw Anna Catharina Jansen op de huwelijksakte (1883): "bierhuishoudster".

Namen	Periode
Laurens Bierens	±1880 - 1916
Jos van Sambeek (Sjarel)	1917 - ±1950
Frans en Sjaan van Sambeek-Damhuis	±1950 - ±1962
Lau Pero	±1962 - ±1964
Jan Kox	±1964 - ±1978
Kees Smolders	±1978 - 1985
Anneke Wintermans-van Hoof	1985 - 1993
Frans en Henrice van Dijk-van Sambeek	1993 - 2003
Anneke Wintermans-van Hoof	2003 - 2011
Anneke en Loes Wintermans	2011 - 2016
Stefan en Loes Roijmans-Wintermans	2016 - heden

In de loop van de jaren is het café uitgebaat door diverse personen/gezinnen. In de volgende tabel is een overzicht te vinden van wie in welke periode het café hebben uitgebaat.

Naamgeving

In het verleden was het vaak zo dat een café geen officiële naam had en dat de benaming van het café in de volksmond genoemd werd naar de naam van de uitbater. De naam "Café de Mert" is pas ergens ontstaan omstreeks eind jaren 70 en zou door Kees Smolders zijn ingevoerd.

Verenigingen

Café de Mert is vanuit het verleden altijd thuishaven geweest voor diverse verenigingen zoals o.a. duivenclub, biljartvereniging en handboogvereniging. Vandaag de dag is er nog altijd een biljartvereniging en zijn er diverse carnavals- en wagenbouwgroepen thuis. Tevens maken diverse verenigingen gebruik van de aparte zaal, waar naast het houden van feesten en recepties, ook vergaderd kan worden.

Stefan en Loes met hun potentiële opvolger, Fedde.

Evert Lavrijsen

Overige bronvermelding:

Interview met Sjef Wintermans, Eersel 1925-1940: verhalen en foto's van mensen van toen, Deel 1 - Markt en De Velden door Ria van de Ven-Jacobs, Archieven Gemeentebestuur Eersel 1811-1930, Archief notarissen de Bie, Verhoeven, Keulen en Kamer van Koophandel.

Toekomst

Onlangs is er een verbouwing geweest en heeft men de zaak aangepast naar de normen van deze tijd waarbij men de sfeer en het karakter zoveel mogelijk heeft weten te behouden. Het jonge uitbatters-gezin is inmiddels uitgebreid met een potentiële opvolger. We zullen dus voorlopig nog vele jaren kunnen genieten op het terras en in Café de Mert bij Loes en Stefan...

Steensel op de kaart van 1832 (Deel 2)

Werkgroep Stinsels Archief, Jan van de Ven

Eeuwenlang een heel klein dorp

In de vorige Rosdoek (161) bespraken we de bebouwing in Steensel langs de grindweg naar Eindhoven op de eerste kadasterkaart van 1832. Honderdtachtig jaar geleden was de Eindhovenseweg lang niet zo druk en aaneengesloten bewoond als nu. De circa 50 huizen in Steensel lagen toen in plukjes verdeeld langs de doorgaande wegen. Als er al sprake zou zijn van een kern in Steensel dan was die gelegen aan de Straat.

De Straat

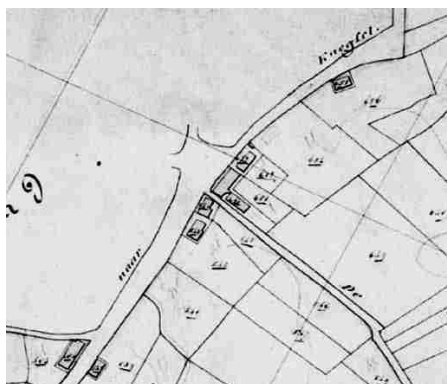
De huidige Joseph Schulteweg heet dan de Straat. Die vormt in het dorp de verbinding tussen de Eindhovenseweg en de weg van Riethoven naar Knegsel. Overigens noemt men nog vroeger deze omgeving het Heuveleijnd. De Straat en de overgang in de Riethovenseweg, hoek Zandstraat, kun je een beetje zien als de kern van Steensel toen, een dorpsstraat met een bij elkaar gelegen groep van zestien huizen met erf en in sommige gevallen met een schuur. Op het volgende kaartje herken je de Straat en is te zien dat de huizen een stukje doorlopen in de Riethovenseweg.

Aan de Straat staan zes huizen met prominent in het midden de school met schoolhuis. In de tijd van de Steenselse schuurkerk, die

op de zuidhoek van de Straat stond, is dit schoolhuis de pastorie geweest en in 1823 verbouwd tot school. Later in 1884 wordt er een nieuwe school aan vast gebouwd en dat pand staat er nu nog als monument. De locatie van de huizen aan deze zijde richting hoek Riethovenseweg zie je nog in de huidige bebouwing terug. Een daarvan is het eigendom van Gijsbert van de Ven, landbouwer en winkelier (voormalig café de Sport). Het pand heeft tot na de oorlog

Kaart 1832: De Straat

Kaart 1832: hoek Zandstraat

dienst gedaan als winkel. Gijsbert trouwt vier keer en erft uit zijn vierde huwelijk een huisje op de hoek met de Zandstraat. Hij heeft twee zonen uit zijn eerste huwelijk. Zoon Martinus blijft hier wonen (zijn nazaten sterven in de volgende generatie uit). Johannes verhuist naar de hoek Zandstraat. Deze 'Vennen'-familie woont daar nu nog. Het pand dat haaks op de weg staat wordt later boterfabriek en daarna

weer woonhuis.

Aan de overzijde in de Straat staan 2 huizen van de kinderen van Willem van der Waarden. Wie de bewoners zijn, vermeldt het kadaster niet, maar het bevolkingsregister uit 1850 van de gemeente geeft dat wel aan. In een van die huizen woont dochter Willemijna van der Waarden, gehuwd met Johannes Slegers. In het andere woont Hendricus Paulines Kox, samen met Johanna Catharina Beersemans en hun zes kinderen. Hij komt uit Duizel en is strodekker. Het derde huis is eigendom van Renier Coopal, de grootboer van de Eindhovenseweg. Daarin boert Jan van de Weijer. Hij is een telg uit het huishouden van Coob van de Weijer, een van de opgehangen leden van de bende van Steensel. Op de hoek van de Straat staat het huis van "d'n èrremen" (armenzorg van de kerk en gemeente) op de plek waar de schuurkerk stond. Daar woont dan onderwijzer Theodorus Rademakers.

Als je de Straat uitkomt en op het kaartje verder gaat langs de weg naar Riethoven, loop je eerst tegen 2 woningen aan. Het huis op de hoek vind je nu nog terug op die plaats. Daarnaast (nu de Frans van Nunenstraat in) komt het huis van de erven Hendrik Kox in beeld. Hij overlijdt in 1836. Hendrik, afkomstig uit Meerveldhoven, trouwt twee keer. Zijn eerste

Joseph Schulteweg (De Straat)

Familie Adrianus Kox – Pijs

huwelijk met Anna Maria Bierings uit Knegsel blijft kinderloos.

Daarna trouwt hij in 1818 met Anna Maria Kroonen uit Riethoven. We komen de naam Hendrik Kox dus twee keer tegen in dit gedeelte van Steensel. Eerdergenoemde Henricus Paulinus Kox is een neef (oomzegger) van deze Hendrik. Opvallend

is dat zoon Adrianus, uit het tweede huwelijk van oom Hendrik, evenals zijn neef van beroep strodekker is. Hendrik en Adrianus zijn de voorvaderen van Janus Kox, wonend aan de Riethovenseweg, wiens kinderen en kleinkinderen nog deels in Steensel wonen.

Dan volgen drie huizen richting Riethoven tot aan de Kromme Molenweg. In een ervan vestigt zich, vanaf 1850, Josephus Bierens uit Eersel, gehuwd met Antonet Schellens. Josephus is de voorvader van de vele gezinnen Bierens die nu nog in Steensel wonen. Hun stamboom laat zien dat de naam Bierens uit deze familielijn hier al eeuwen eerder voor kwam, al uit de tijd van de beeldenstorm.

Hoek Zandstraat

Ter afronding van de dorpskern terug naar de kruising met de Zandstraat. Het kaartje laat de overkant op de hoek met de Zandstraat zien. Daar vind je op beide hoeken twee huizen. Het tweede aan de zuidzijde is het boerderijtje door Gijsbert van de Ven, verworven uit de erfenis van Petrus van de Poel. Zoals gezegd woont Gijsbert zelf in de Straat. Hij huwt voor de vierde keer met de Belgische Barbara Lodewijck, de weduwe

Familie Jan van de Ven – Mina Toonders

van Petrus van de Poel. Zijn zoon Joannes van de Ven strijkt hier neer en zijn nazaten wonen er nog steeds.

Op de hoek ten noorden van de Zandstraat staat eerst weer een huis van Renier Coopal.

Daarnaast rondt het huis van Michiel Moors de dorpskern af. Michael Moors komt uit Lommel (België) samen met zijn vrouw Maria Gerits en dochter Helena. Twee jongere dochters, Geertrudis en Catharina, worden in Steensel geboren. Deze twee dochters met hun mannen nemen hier samen de boerderij over. Zoon Johannes verhuist naar Diessen. Via zijn zoon Peter en diens zonen Gerardus en Antonius keert deze familie Moors terug in Steensel. Geert Moors (Eindhoven-seweg 57), Peer Moors (gehuwd met Anna Bijnen) en Toontje Moors (gehuwd met Nel Kwinten) zijn bij velen van ons bekend. Overigens komen we ook andere families Moors in Steensel tegen: ene Janus Moors die bij de tram werkte en Peerke Moors, ook pottenbakker op de Tasbroeken.

Verderop richting Knegsel staat nog één huisje. Daarin woont Christina van Deursen, geboren in Breugel, met haar kinderen. Zij is de weduwe van Jacobus (Coob) van den Weijer, lid van de bende van Steensel. In de verhoren is beschreven hoe armoedig het er daar uitzag.

De Stevert

In Steensel zijn drie dingen echt oud. Allereerst natuurlijk de grond waarop het dorp door alle eeuwen heen gebouwd is. Ten tweede de ouwe toren, gebouwd in de 15e eeuw (1430-1450) en als derde de Stevertse watermolen aan de rivier de Run. In 1340/1350 komt de naam Nedermolen al voor in een hertogelijk cijnsboek en van de Stevertse watermolen in een oorkonde bij het verkrijgen van het recht van gemeijnt. In 1439 is er sprake van twee molens op de Stevert. (Stinselse Croniecken blz. 27).

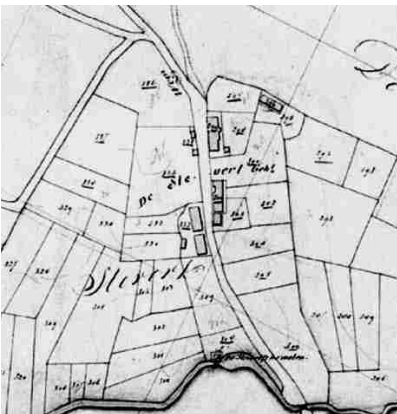
In de 19e eeuw wordt de familie Van Grootel molenaar en eigenaar. Op de kaart van 1832 staat De Stevertsche molen, volledig uitgeschreven, ingetekend. De rivier de Run wordt daarop nog de Aa genoemd. Meester Rijken uit Veldhoven en tevens heemkundige schrijft in de jaren voor de oorlog over Steensel en ook over de Stevert. Zijn tekst is geschiedkundig interessant, maar is tevens een volksverhaal op zich.

Op het gehucht 'Steenvoort', in den volksmond "De Stevert", brengt de Run een watergraanmolen in beweging, die toebehoort aan Jan

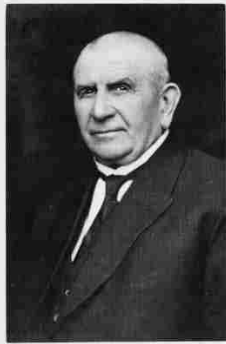
Stevertse watermolen

van Grootel, welke familie reeds een eeuw daarvan de eigenares is. De overgrootvader van den huidige molenaar was een buitengewoon sterk gebouwd landbouwer. Men verhaalt, dat, terwijl hij met z'n paard een akker beploegde, een voorbijganger hem vroeg naar de woning van een zeker persoon, woonachtig op het gehucht 'Waliijk' (onder Riethoven), hij met zijn gespierde armen den ploeg uit den grond ophief, hem (den ploeg natuurlijk) in de hoogte stak en daarmede de richting aanwees, waar de onbekende wezen moest, zo handig en gemakkelijk zoals wij dat bv. met een stok zouden doen.

Kaart 1832 de Stevert

Verder telt het gehucht de Stevert aan de weg van Riethoven naar Steensel vier huizen. De tweede rechts is de boerderij en molenaarswoning van Willem van Grootel. Het staat er heel herkenbaar nog steeds en Stevert 22 is door de jaren heen een bekend huis. Molenaar Willem van Grootel is in 1780 geboren in Stratum en trouwt twee keer. Zijn eerste vrouw overlijdt binnen een jaar op 25-jarige leeftijd. De eerste kinderen uit een rij van negen met zijn tweede vrouw Elisabeth van

IN MEMORIAM
M. E. v. Grootel-Intven.

Michiel van Grootel en Maria Elisabeth Intven

Moorsel worden geboren in Riethoven. Vanaf 1812 wonen zij in Steensel. Zoon Jan komt in 1819 ter wereld en trouwt hier in 1854 met Maria Elisabeth Rademakers, een dochter van de hoofdonderwijzer. Hun zoon Michiel (x Maria Elisabeth Intven) en kleinzoon Jan (x Anna Cornelia de Rooij uit Vessem) zijn achtereenvolgens de molenaars.

Aan de linkerkant woont Peter Joseph van Hout met een groot gezin uit twee huwelijken. Eerst trouwt hij met Johanna Maria van de Ven en na haar dood in 1834 met Johanna Plasmans uit Eersel. Hij is landbouwer, geboren in Riethoven en heeft voor een van zijn zonen de pottenbakkerij op de Tasbroeken gebouwd. De familie Van Hout die voor en na de oorlog aan de Riethovenseweg (op nummer 10) heeft gewoond, zijn hun nazaten. Broer Henricus, getrouwd met een dochter van de familie Beks, kwamen we aan de Eindhovenseweg tegen bij café de Ster. Op de eerste kadasterkaart herkennen we de pottenbakkerij in de Tasbroeken, nu de wasserij, nog niet. Niet veel later is daar dus wel sprake van. In 1848/49 vestigt Peter Johannes Moors zich op de Stevert. Hij is afkomstig uit België (geboren in Kerniel) en pottenbakker van beroep.

Meester Rijken vertelt verder over de Stevert: Op hetzelfde gehucht, aan de zijde van het riviertje de Run is tussen 1840 en 1850 een pottenbakkerij opgericht en gebouwd door Peter Josef van Hout ten behoeve van zijn zoon Dorus. Deze P.J. van Hout was een broer van den grootvader van de tegenwoordige Hein en Theodorus van Hout, uit 'de Staar' bijgenaamd, naar de Herberg 'de Ster'. De tweede genoemde is

Stevert 22 molenaarswoning)

vertrokken naar Holland in 1937. De eerste pottenbakker Dorus van Hout is 'jong' gestorven (1857, 26 jaar). Na zijn dood heeft de pottenbakkerij 'n tijd 'leeggestaan', zoals men dat hier noemt. Daarna is ze verhuurd aan 'n pottenbakker bijgenaamd Peerke Pot. Peerke Pot, de familienaam is me onbekend gebleven, was weduwnaar en op z'n ouden dag nog getrouwd met Koba v.d. Heyden.... Peerke was sukkelende en daarom ging Koba vanuit het dorp naar Peerke op de Stevert zelve vrijen. Peerke heeft echter niet het genoegen gehad bij z'n Koba te mogen slapen, want in den vroege nacht volgende op den trouwdag, heeft Peerke het tijdelijke met het eeuwige verwisseld (of liever? 'de kraaienmars geblazen'). Koba is later hertrouwd met 'n zekeren van Litsenburg. Na Peerke Pot is de familie Wilbers eigenares van de pottenbakkerij geworden. Ze heeft zich toen in een hoogen bloei mogen verheugen. In 1910 is ze overgegaan aan Caspar van Vroonhoven c.s. die de bakkerij omzette in 'n z.g. grèsbuisenfabriek, die echter een kwijnend bestaan had, en daarom in 1922 (8-12-1922) is vervangen door een Stoomwasscherij.

Pottenbakker Peter Johannes Moors, Peerke Pot, is in 1853 al voor de tweede keer weduwnaar. Peter Johannes Moors (ook Moers geschreven) trouwt op 31-01-1855 (60 jaar) met Jacoba van der Heijden (36 jaar), geboren in 1818 in Aalst. Peerke overlijdt, volgens het bevolkingsregister, zes dagen later op 06-02-1855. Jacoba hertrouwde in 1861 met Arnoldus van Lutsenburg, geboren in Den Haag. Zij sterft in 1889.

Het Hoogeind

De Stevert, met de weilanden en beemden langs de Run, loopt op de kaart niet over in bossen zoals nu, maar grenst aan een groot heidegebied, de Tasbroekse Heide. Bovenaan links op het vorige kaartje zie je het Hees-weegske aftakken. Het loopt dwars door de heide en verderop door de Grote Akker naar de Hees. Vanaf de Stevert, richting Steensel, bereik je eerst het Hoogeind. Voordat je links de Kromme Molenweg in kunt, zie je vier huizen bij elkaar staan; ter hoogte van het begin van de huidige bebouwde kom. De gesloten lintbebouwing aan de Riethovenseweg is er nog niet. Tegenover elkaar zie je rechts eerst het boerderijtje van Gerardus Goossens (uit Hoogeloon x Adriana van de Ven, zus van Gijsbert uit de Straat) en aan de linkerkant dat van Johannes van Kemenade (uit Acht). Hij is in 1831 ook raadslid. Op de hoek met de Kromme Molenweg (nu Molenpad) woont Franciscus van der Krieken uit Veldho-

Pottenbakkerij, gresbuizenfabriek, wasserij in de Tasbroeken

ven. Geen voorvader van de familie Van der Krieken die nu nog in Steensel woont en zich rond 1850 in het dorp vestigt vanuit Veldhoven. Hun voorvader komt uit Princenhage. Op deze locatie zijn er wel familiebanden in de vrouwelijke lijn met Simon Huijbers die in 1902 trouwt met kleindochter Antonetta van der Krieken. Hier staan we op de geboortegrond van Harrie Huijbers wiens Stinsels archief wij beheren en bewerken.

Oude Steenselse namen en historische panden

Uit de tekst zijn oud-Steenselse namen te herleiden. Veel vervlogen namen, maar ook bekende. Namen als Van der Aa, Bierens, Geraerts, Van Grootel, Van Hout, Keeris, Kox, Moors, Van Nunen, Peeters, Van der Krieken en Van de Ven die een heel stuk van de historie van Steensel dragen. Daarnaast is een aantal panden historisch gezien interessant tegen de achtergrond van de eerste kadasterkaart van 1832. De toren van Steensel is een rijksmonument en de gemeente Eersel rekent de huidige kerk en pastorie, de oude school in de Joseph Schulteweg (nummer 12) en de Stevertse watermolen tot de gemeentelijke monumenten. Ook zijn er plaatsen in Steensel waarvan de huidige panden op de oude fundering anno 1832 lijken te staan. Het betreft hier:

Eindhovenseweg 70: de Zwanehoeve;

Joseph Schulteweg 14 (vroeger de Straat): voormalig café de Sport;

Joseph Schulteweg 16: de oude boterfabriek;

Riethovenseweg 17: voormalig huis van de familie Hakkens;

Riethovenseweg 35 (vroeger Hoogeind): het pand met de korte zijgevel dicht op de weg;

Knegselseweg 2: de voormalige boerderij van familie Van der Warden en later van Janus en Wies Groenen;

Bussereind 3: de boerenhoeve en tuinderij van Van der Aa, en 4: de Hoeve-Bernardina;

Stevert 22: de boerderij van molenaar ('mulder') Van Grootel.

Geschiedkundig waardevolle plekken om in ons dorp te respecteren.

Werkgroep Stinsels Archief, Jan van de Ven

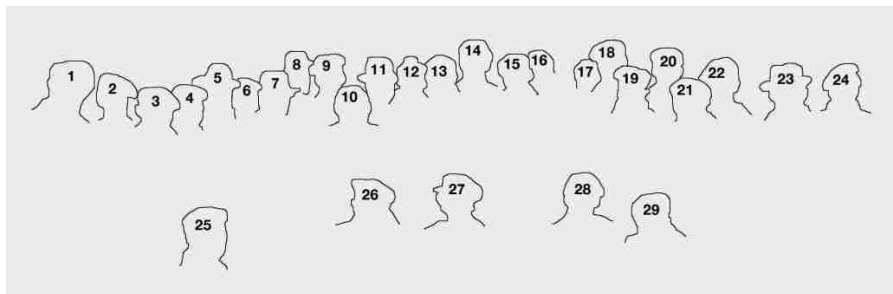
Eersels jachtgezelschap (ca. 1950)

Van Piet Kox (Schoolstraat) kregen we deze mooie foto van een Eersels jachtgezelschap.

Hij wist er ook nog heel veel namen bij te noemen, maar niet bij welke gelegenheid en waar precies deze groepsfoto werd gemaakt. Is het voor een huis op de Markt of misschien het Hint?

Waren het leden van harmonie de Goede Hoop, van zangvereniging Con Amore of van beide? Een buurtgroep wellicht? Of is het gewoon zo maar een jagersgroep met drijvers?

Wie het weet, mag het zeggen. Graag zelfs. Niets leuker dan een onbekende groep te "duiden" in wie het zijn en waar het is. We zien uw reacties/suggesties graag tegemoet!

1 Willem van Woerkum	16 Theo Bullens
2 Geert Maas	17 ?
3 Jan Baselmans	18 Frans Bullens
4 Fons Wijnen	19 Piet Maas
5 Bert van Moll	20 Theo Sterrenburg
6 Willem Kox	21 Piet van der Heyden
7 Piet Jansen	22 Cor Meulenbroeks
8 Louis van Mol	23 Frans van Woerkum
9 Doris Kox	24 Toon Verspaandonk
10 ....van der Heyden	25 Koos van de Zanden
11 D'n Bleumer	26 Piet van Woerkum
12 Toon Kniest	27 Harry Bullens
13 Kees Kox	28 Wil Gijbers
14 Janus Wintermans	29 Theo van Woerkum
15 Kees van Woerkum	

Het carillon op de Markt II Geschonken, maar ook gered en weer . . . door de burgerij !

In vorige bijdrage kwam ter sprake hoe in 1979 door een actie van een burgercomité het klokkentorentje van het oude gemeentehuis op de Markt een heus carillon kreeg.

"Eind goed, al goed" zou men hebben kunnen zeggen, maar zo is het niet geweest. Ruim 20 jaar na deze eerste ingebruikneming van het carillon, hangen er opnieuw dreigende wolken boven het intussen dierbaar geworden klokkenspel op het mooie plein van Eersel.

Opschrift op hoofdklok van het carillon. Voor het nageslacht is daarop o.m. vastgelegd wie de schenkers van een klok waren. (afb.gemeente Eersel)

Begin november 2000 richt het voormalige comité uit 1979 zich unaniem met een brief aan het College van B. en W: het blijkt dat het carillon al meer dan twee jaar niet meer te horen is geweest. Inwoners en ondernemers die het initiatief toentertijd financieel hebben gesteund, vragen zich af waarom dat is. Het verzoek aan het College is dan ook om er alles aan te doen het karakteristieke geluid weer te doen klingelen over onze historische Markt.

Direct na de jaarwisseling komt er van het College een antwoord. Dat is zonder meer afwijzend:

"....reparatie van het speelmechanisme is niet meer mogelijk. Gelet op de hoge kosten (...) besloten is om niet tot herstel over te gaan, maar beslissing daaromtrent mee te nemen bij de verbouwplannen van het gemeentehuis aan de Dijk. Daarbij speelt uiteraard bij ons (= B&W; HGn) de overweging om het carillon te verplaatsen naar het huidige gemeentehuis." [bron: brief van Gemeente aan Comité]

Is dit niet een bijna klassieke manier van een overheid om een zaak waar men kennelijk nog niet over gedacht heeft – laat staan toe is aan een besluit – even van zich af te houden en op de langere baan te schuiven?

Begrijpelijk dat het comité zich – zacht gezegd - met dit antwoord niet gelukkig voelt en zich beraadt op andere mogelijkheden. Wellicht heeft bij deze afwijzing meegespeeld dat eerder in dat jaar het karakteristieke oude pand in andere handen is overgegaan en de ge-

meente er dus geen zeggenschap meer over heeft?

Het Eindhovens Dagblad geeft het comité het opstapje om écht in actie te komen. In een bericht dat in eerste instantie gaat over het beschermen van een historische brouwerij in Vessem, spreekt burgemeester Houben-Sipman ook over de prioriteitsstelling van enige objecten op het cultuur-historisch marktplein: *"Prioriteit nummer één van de gemeente is en blijft het versterken van de historische Markt van Eersel, waaraan de gemeente continu werkt, zoals door oplossingen voor het parkeerprobleem en de verkeersafwikkeling, vervanging van de kiosk en restauratie van de historische dorpspomp."*¹

Nauwelijks een week later ligt er bij B & W dan ook een brief op de mat van het comité.² Refererend aan het (voorgenomen) besluit om niet tot herstel van het carillon over te gaan, wijst men erop, dat bij de verkoop van het oude gemeentehuis is met de koper overeengekomen dat het carillon kan blijven werken. Er is ook contact gezocht met Koninklijke Eijsbouts in Asten. Die meent dat het gaat om betrekkelijk kleine mankementen die leiden tot vertraging in het mechanisme. Die zijn te verhelpen. Eijsbouts raamt de kosten voor computer, montage en alle bijbehorende onderdelen toch wel op ca. fl.17.000,= excl.btw. Ontegenzeglijk een flinke bedrag.

Het siert het comité dat het geen blad voor de mond neemt als het stelt dat het *"... diep treurig[is] om zo'n prachtig carillon geschonken door de bevolking van de gemeente Eersel buiten bedrijf te stellen" en dat nog wel voor ".... een object dat door vele toeristen als zeer aantrekkelijk wordt er ervaren."* Het verzoek is dan ook krachtig en eenduidig : *" ....om het opnieuw in werking stellen van het carillon als prioriteit op uw ondernemende activiteiten te plaatsen."*³

Het is alsof het gemeentebestuur erop heeft zitten wachten: eind november laat het College in reactie op deze brief weten, dat mogelijkheden worden onderzocht om het carillon op zijn huidige locatie weer bespeelbaar te maken. Daarover zal contact gezocht worden met de huidige eigenaar van het pand⁴.

Dan gaan de (voorgekookte? HGn) zaken toch nog snel. Al in april van het nieuwe jaar 2002 stelt de gemeenteraad een krediet beschikbaar om carillon weer bespeelbaar te maken en in die zomer is het de firma Koninklijke Eijsbouts die de werkzaamheden uitvoert.

1 RHCe Eindhovens Dagblad van 17.09.2001

2 Brief van 23.09.2001 aan B & W van Eersel

3 Brief van comité aan College dd. 23.09.2011

4 Antwoord van B & W van 27.11.2001 op brief van het comité van 23.09.2001.

Behalve voorzitter Schols speelt ook oud-gemeenteambtenaar Toon de Raaff achter de schermen een niet te onderschatten rol. Als wegberieder en 'oliamannetje' ineen is hij onvermoeibaar: door optimale communicatie kunnen interne hobbels snel worden opgeruimd. Dan is het op 6 september 2002 zo ver. Het gerenoveerde carillon kan feestelijk in gebruik genomen worden met toespraken en feestelijk glas toe. De schenkers van de eerste klokken in 1979 zullen ook nu een rol hebben gespeeld, gelet op het woordje dat bij de overdracht ook namens hen wordt gesproken.

Geen half werk

Het zgn. carillon-comité heeft niet alleen het voortouw genomen bij de dreigende teloorgang van het spelwerk. Het heeft ook een muziekprogramma samengesteld en overleg gevoerd met buurtbewoners over speeltijden in verband met mogelijke geluidsoverlast. Geen half werk dus. Van mei tot oktober is het carillon elke dag te horen van 9-22 uur. In winter en lente is dat beperkt tot 19.00 uur. Elk heel en half uur is gedurende een minuut een heel lied te horen, terwijl de kwartieren worden aangekondigd met een zgn. 'voorslag'. Een speelprogramma dat vertrouwd is van de vele gemeenten in ons land die een carillon laten klinken.

Ook voor wat er aan klanken op de Markt te beluisteren is, is een opzet voorhanden. Er zijn 'neutrale' liederen, kerst- en St.-Nicolaasliederen en carnavalsdeuntjes. Dat lijkt wel een restcategorie te zijn geweest, want hierbij vind je niet alleen In Eersel is 'ne mens content, maar ook Onze Lieve Vrouw van de Kempen, Sur le pont d'Avignon en Toen hertog Jan kwam varen . . . Wie ze horen wil, moet op onze Markt maar eens blijven staan en gewoon even luisteren.

En de toekomst?

Is regelmatige controle plus bijbehorende revisie nu wel geregeld? Uitgaande van een gebruiksduur van 15-20 jaar mag je aannemen, dat de kwestie carillon over een jaar of vijf opnieuw zal spelen. Een vergelijkbare situatie dus.

De huidige wethouder weet ervan, maar weet niet of en hoe er controle is op kwaliteit en onderhoud van het klokkenspel. Het is wel een punt van zorg.

De gemeente is geen eigenaar meer van het oude huis, maar heeft nog zeggenschap over torentje en carillon. Tegen de tijd dat groot onderhoud - c.q. herstel - aan de orde zal zijn, is er een nieuwe raad en een nieuw college, maar geen (ex-)comité meer dat aan de bel trekt!

Wie houdt dan nog een waakzaam oog en oor(!) op "óns" carillon?

Naschrift: Het E.D. van 24 maart 2017 meldt, dat er plannen zijn voor appartementen in het oude raadhuis. Er staat ook in, dat het carillon "vanzelfsprekend behouden" blijft. Hoe dat zal gebeuren en hoe vaak het blijft spelen, is echter helemaal nog niet zo duidelijk.

Naschrift 2: Later contact met de gemeente Eersel (mw Ceres van der Krieken) bevestigt wat ook al in de laatste alinea staat, nl dat zeggenschap over torentje en carillon verzekerd is. Dit houdt in, dat de gemeente er altijd bij moet kunnen en dat er jaarlijks geld wordt gereserveerd voor onderhoud. Dat moet *elke twintig jaar* plaatsvinden [cursivering van mij HGn]. Voorts, aldus de zegsvrouw, mogen nieuwe eigenaren geen bezwaren maken. Wel kunnen er voorstellen komen om het aantal speelmomenten terug te brengen in verband met mogelijke geluidsoverlast voor toekomstige bewoners.

De aangegeven termijn van 20 jaar wijst op eerdere ervaringen dat er nu besef is hoe zeer onderhoud een zaak is die aandacht blijft vragen. Als het allemaal zo uitkomt, dan hoeven we ons over het voortbestaan van het carillon ná de geplande, grootscheepse verbouwing minder zorgen te maken. Maar ook hier zal de tijd moeten leren, of de uitvoering zo zal zijn als ze op papier staat. Burgers van Eersel, let op uw saeck! Oplettendheid blijft geboden.

Harrie Grielen

Muntvondst Bergeijk 1950 – Een pot met goud en zilver met als decor oproer en miltziekte

Deel 1

*De laatste decennia zijn de samenstelling, inzet en waardering van de krijgsmacht fundamenteel veranderd. Conflicten in Europa bloeiden op. Het collectief geweld van de mens kwam opnieuw in de aandacht. Parallel hieraan zien we de belangstelling voor oorlog en conflict alsook voor militair erfgoed opkomen. Het is in dit kader dat de muntvondst van Bergeijk uit 1950 opnieuw bekeken is. Welk verhaal zit besloten in deze wat men in het Romeinse recht noemt *vetus deposito pecuniae cujus memoria non extat*? Wat heeft deze plots uit de grond te voorschijn gekomen pot met geld waar niemand nog weet van draagt ons te vertellen?*

Het gemeentelijk dossier gelicht

In de media verschijnen eind 1950 onder koppen als 'Goud gevonden' berichten dat onder Bergeijk in Noord-Brabant men bij verbouwingswerkzaamheden is gestoten op 'een urn die een groot aantal goudstukken bleek te bevatten'. Het bericht, zonder nadere aanduiding van locatie of vinder-eigenaar, brengt de numismatische wereld (Schulman), het Penningkabinet, de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, het Noordbrabants Museum en zelfs een particulier er toe contact op te nemen met de gemeente Bergeijk, meer in het bijzonder met burgemeester Linders.

Schulman wordt verzocht zelf contact op te nemen met de vinder-eigenaar, te weten J.F. Cuijpers, Witrijt 6 te Bergeijk. Ondertussen gaan de munten vertrouwelijk naar het Koninklijk Kabinet van munten, penningen en gesneden stenen ter registratie en bestudering. Van den Dries-Sperna Weiland grijpt naar de pen om te achterhalen waar de vondst geschiedde. Menigmaal had de schrijfster gehoord dat de zus van haar grootvader tijdens de oorlog dingen begroef. Linders laat haar weten dat de vondstplek ongeveer 6 -7 km buiten de bebouwde kom van de gemeente lag.

Het Provinciaal Museum gaat niet tot aankoop over en het aanbod van het Penningenkabinet wordt afgeslagen. In april 1951 gaan de munten retour naar Bergeijk om verenigd te worden met de achtergehouden 3 gouden munten. Uiteindelijk gaan ze, aldus een verklaring van de zoon van de vinder meer dan 65 jaar later, 'naar Amsterdam'. Van de opbrengst zouden in die tijd 'boven nog wat kamers' gemaakt zijn.

Het Koninklijk Penningenkabinet

Nadat van Gelder van het Koninklijk Penningkabinet de munten had opgehaald, was hij gelijk aan de slag gegaan met de muntvondst te beschrijven en tijdelijk ten toon te stellen daar op een bijeenkomst van numismaten.

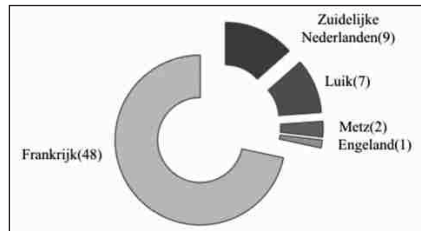
De beschrijving vermeldt als bergplaats 'onder drempel van staldeur van boerderij'. De 3 gouden en 378 zilveren munten waren verpakt in een (beschadigd) stenen kannetje. De oudste dateerde van circa 1615, de jongste van 1829. In de databank krijgt de vondst als coördinaat het centrum van Bergeijk: 153000 x 370000. De vondstplek en -context lijken niet belangrijk gevonden te worden. Meer dan 50 jaar later zal opnieuw de weg bewandeld moeten worden van het terugvallen op (de correspondentie van en met) burgemeester Linders!

De vondst zou weinig op zich zelf bijzondere stukken bevatten, doch zeer waardevol zijn als historisch document. "Zeer duidelijk blijkt hieruit – wat tot dusverre slechts uit oude beschrijvingen bekend was" dat omstreeks 1830 hier te lande als betaalmiddel slechts in geringe mate de in die tijd geslagen nieuwe munten dienden, doch zeer overwegend oude afgesleten stukken uit de 17e en 18e eeuw, zowel Nederlandse als vreemde."

Eerst in 1953 schrijft Van Gelder in het tijdschrift *Brabantia* over Een muntvondst te Bergeyk. Wat deze voor hem bijzonder maakte, is dat deze een duidelijk beeld geeft van het geld, dat men in het begin van de 19de eeuw gebruikte. Een beeld dat geschreven bronnen slechts vaag zouden schetsen.

Het eerste wat hem opviel, was de grote verscheidenheid van speciën. Van Gelder ziet geen enkele reden om aan te nemen, dat het hier een voor een bijzonder doel bijeengebrachte collectie munten zou betreffen. Integendeel: zowel de schriftelijke overlevering als de muntvondsten bewijzen, in zijn ogen, dat in de eerste helft van de 19de eeuw een bonte verzameling van oude en nieuwe, Nederlandse en vreemde afgesleten en gave geldstukken het gewone circulatiemiddel vormde.

De overgrote meerderheid (276) bestond uit munten van de verschillende provinciën en steden van de Republiek. Een, opvallend, veel kleinere groep vormen de munten van Koning Lodewijk Napoleon en van Koning Willem I. De laatste vormen in aantal en waarde slechts een fractie van het totaal.

Inzoomend op de 67 vreemde munten vallen volgens hem de Zuid-Nederlandse op. Als een speciaal Brabants verschijnsel wordt geduid de aanwezigheid van Frans geld. De jongste munten dragen het jaartal 1829. Zijn daaraan verbonden weinig opzienbarende conclusie gaat in 1953 niet verder dan dat de munten daarom na dat jaar verborgen zijn. In *Munten in muntvondsten uit 1967* licht hij, zonder verdere toelichting of onderbouwing, een tipje van de sluier van de historische context op: "Daar de laatste munt van 1829 is, lijkt het waarschijnlijk dat deze schat, uit een tijd waarin het sparen in de grond steeds meer door modernere methoden vervangen werd, in verband staat met de 10-daagse veldtocht of de mobilisatieperiode

die daarop gevolgd is”.

Als waarde destijds noemt Van Gelder in 1967 een bedrag van 398,95. Voor wat het waard is, laat zich dit volgens het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis vertalen naar een koopkracht van 3684,13 euro in 2015. Ter indicatie: de prijs van een tarwebrood op de markt in Noord-Brabant in december 1829 is 16 cent, aldus het Provinciaal Blad van Noord-Brabant.

Hoe een muntvondst te 'lezen'?

Het is gebruik losse vondsten van munten te onderscheiden van zogeheten schatvondsten. Eerstgenoemde vondsten worden gewoonlijk gezien als het resultaat van muntverlies. Bij een schatvondst gaat het om een groter of kleiner aantal, dat samen is aangetroffen en een gesloten context vormt of daartoe te herleiden is. Of het gaat om een grote of kleine waarde is van minder belang. Die wordt immers bepaald door de oorspronkelijke eigenaar. Ideaal is het als de

munten worden aangetroffen met het omhullend voorwerp in de vorm van een kan, beurs, doek of iets dergelijks. En dan liefst dat de context bekend is. In het geval dat er sprake is van begraven: ook de archeologische.

Fragment Voorstellingen eigenschappen van de ziel van Jan Evert Grave (Rijksmuseum)

Door de eeuwen heen was bewust verstoppen, met het oog op toekomstig gebruik, van waardevolle objecten zoals munten op een welgekozen plek in muur, schouw, bodem en dergelijke een vrij algemene wijze van bewaren. Met als extra beveiliging het zo min mogelijk delen van de geheime bergplaats met derden.

Het meeste van het op deze wijze verstopte is later weer teruggehaald. Bij uitzondering geschiedde dit niet. Bijvoorbeeld omdat de eigenaar met niemand zijn geheim had gedeeld en onverwacht op natuurlijke wijze stierf, om het leven werd gebracht of het geheugen verloor.

Onderscheid wordt wel gemaakt in circulatie- en spaarschatten. Als de meeste munten dateren van direct voorafgaand aan de jongste munt wordt dit gezien als een indicatie van een circulatie- of beurschat. Het geld is aan de lopende circulatie onttrokken en bedoeld om daarin na langere of kortere tijd weer in terug te keren. De munten weerspiegelen de geldcirculatie op het moment van verbergen. Kanttekening is dat de verberger niet alleen zorgvuldigheid betrachtte bij het inpakken en verstoppem, maar ook in enige mate selectief was in de veilig te stellen munten. Zelden gaat het om kleingeld dat in de omloop was. Als zodanig is een muntvondst dus zelden een getrouwe afspiegeling van ál het ter plaatse in gebruik zijnde geld. Een kenmerk van bewaar- of spaarschatten wordt geacht dat zij gewoonlijk binnen een nederzetting worden aangetroffen en het resultaat zijn van verzamelen over een lange termijn. Indien een erfenis in de schat is opgenomen kan die periode zelfs heel lang zijn. Een specifieke vorm van spaarschat wordt gevormd door het aan de circulatie onttrekken munten met een hoger gewicht of hoger aandeel van waardevolle metalen.

Als bijzondere vorm van schat wordt gezien de rituele depositie van één of meerdere waardevolle objecten. Pregnante plekken in het landschap, een nederzetting of gebouw, worden verondersteld daarop aantrekkingskracht uit te oefenen. Binnen nederzettingen zitten bouw- en verlatingsoffers standaard in de 'toolkit' van interpretatie van de interpreteerder, zeker voor wat betreft de minder recente geschiedenis. Eerstgenoemde worden vaak aangetroffen onder bijvoorbeeld drempels of delen van draagconstructies. Een bouwoffer zou de kwade geesten op een afstand houden en de bewoners beschermen. Verlatingsoffers hebben betrekking op het einde van de levenscyclus van gebruik.

Het dateren van een circulatieschat is een rechttoe rechtaan kwestie. De munten worden gezien als een weerspiegeling van de muntcirculatie, waardoor de munten uit de tijd direct voorafgaand aan de jongste munt (sluilmunt) het meest talrijk zullen zijn. Het is algemene praktijk de datum van verstoppem van de munten te bepalen als niet lang na de uitgavedatum van de sluilmunt. In een enkel geval, als gedu-

*Geldteller van Jan de Groot
(Rijksmuseum)*

rende een aantal jaren geen nieuwe munten aan de circulatie werden toegevoegd, kan de mogelijke verbergingsdatum opschuiven. Het is goed dan ook te kijken naar de slijtage van de jongste munt.

Een verklaring vanuit grote spanningen en onzekere tijden dringt zich vaak eerst op indien er sprake is van meerdere schatvondsten die in tijd en plaats begrensd zijn (schatvondsthorizonten). Algemeen wordt aangenomen dat er bij een bovengemiddeld aantal schatvondsten in een bepaalde periode en regio er een externe factor in termen van een specifieke historische verklaring, zoals sociaal-politieke onrust of strijdgewoel, verantwoordelijk is. De traditionele verklaring is dat de gegeven situatie in de specifieke tijd de reden is van het verbergen alsook van het niet terughalen door de eigenaren. Het onheil van buiten kan echter van invloed zijn op het verstoppertje, maar ook op het niet ophalen. Het verstoppertje kan gedaan zijn vanuit een algemeen gebruik en het niet (meer) ophalen bepaald door de externe factor; in tijden van onrust kan er meer verstopt zijn en om gebruikelijke redenen daarvan minder teruggehaald. Van belang is het ook nog in dat geval te kijken naar de locatie in haar omgeving, bijvoorbeeld binnen of buiten een nederzetting en ook weer dáárbinnen de specifieke plek. Het zal duidelijk zijn dat het maar al te aantrekkelijk is een voorbarige conclusie te trekken. Verstoppertje en meer in het bijzonder begraven was zeker nog tot in de 19de eeuw een algemene praktijk, en oorlogen en sociaal-politieke onrust leidden slechts in uitzonderlijke gevallen tot het niet bergen van verborgen geld.

Muntslag onder Willem I

Van de theorie nu naar het moment van verstoppertje. Vondsten met stukken uit (begin) 17de eeuw met munten tot eind 18de en begin 19de eeuw zijn er meer bekend dan alleen van Bergeijk. Om er een paar te noemen: Uden 1961 (1618-1808), Boekel 1922 (1618-1808), Lage Mierde 1883 (1613-1796). Bijzonder in het geval van Bergeijk is het gezelschap van munten van na 1816. Laten we daarom de munten van koning Willem-1 nader onder de loep nemen. Zij zijn de meest recent geslagen exemplaren, met globaal de ene helft in Brussel(20) en de andere in Utrecht(17). De jongste is een kwartje uit 1829 geslagen in Brussel. De eerste exemplaren daarvan zagen het daglicht in april 1829, de laatste in december van dat jaar, aldus De muntslag ten tijde van Koning Willem I van Marcel van der Beek (1997).

Om te bepalen tot welk moment er naar verwachting door de eigen-

aar munten zijn verzameld, is het goed te kijken naar het voorkomen in de vondst van hoeveelheden munten van de meest recente jaren voorafgaand aan december 1829.

Het zijn de dubbeltjes en kwartjes die in het bijzonder interessant zijn vanwege de aantallen. Wat dan opvalt, is dat niet de meest recente jaren het meest voorkomen. De dubbeltjes van 1827 (4) en 1828 (3) en de kwartjes van 1826 (12) en van 1825 (5) zijn oververtegenwoordigd. Numismatisch van invloed op de samenstelling van de muntschat is de emissie van relevante munten zowel vóór als ná 1829.

Het muntbeeld wijkt, uitgezonderd de stuiver, niet af van de in die

Aanmaakdata munten Willem-I Bergeijk 1950					
Eenheid	Jaar	Munthuis	N	aanmaak	
				begin	eind
10	1824	B	1	jan-24	okt-25
5	1826	B	1	jul-26	apr-27
	1827	B	1	jan-27	sep-27
3	1818	U	1	sep-19	aug-20
1	1829	B	1	apr-29	jul-29
0,25	1823	B	2	jun-23	jun-24
	1824	B	2	mrt-24	feb-26
	1825	U	5	mei-25	jan-26
	1826	U	5	jan-26	dec-28
	1826	B	7	jan-26	nov-28
	1828	B	1	nov-28	feb-29
	1829	B	1	apr-29	dec-29
0,1	1825	B	1	sep-25	apr-26
	1826	U	1	aug-26	okt-26
	1827	U	3	jun-27	jun-28
	1827	B	1	feb-27	feb-28
	1828	U	2	feb-28	jul-28
	1828	B	1	feb-28	okt-28

tijd in circulatie zijnde gouden en zilveren munten. Wat ontbreekt, zijn de kleinere (koperen) muntspeciën en (zilveren) stuivers. Wat de 3 kleinste betaaleenheden betreft, is duidelijk sprake van een selectie door degenen die de munten begraven heeft.

Wat betreft de productie kijken we, allereerst, naar de centen en halve centen. In 1829 waren beide speciën in voldoende mate voorhanden en daarna nog beperkt gemunt onder Willem-I.

Het was het enige kopergeld dat wettelijk als betaalmiddel werd geaccepteerd. Ongetwijfeld circuleerden in het onderling geldverkeer nog duiten e.d. Kopergeld werd blijkbaar als onvoldoende waardevol gezien door de verberger en afgezonderd bewaard op een minder veilige en meer toegankelijke plek. Mogelijk samen met wat zilveren stuivers en wat ander geld. Stuivers waarvan er onder Willem-I overigens na 1828 geen meer werden aangemunt. Er waren er op 1 januari 1830 wel de nodige in omloop gebracht: meer dan 3 miljoen, tegen ongeveer 65 miljoen halve centen, 145 miljoen centen en 6 miljoen dubbeltjes. Het geringe formaat (15 mm) en gewicht (0,8 gr) zouden ook wel eens geleid kunnen hebben tot een minder populair zijn bij onze verzamelaar. Of als geschikte pasmunt bewust in de beurs gehouden, wie zal het zeggen?

Bart Beex

**DE VEILIGSTE PLEK
VOOR ALLES
VAN WAARDE**

**BEWAAR UW WAARDEVOLLE SPULLEN IN
HET BEST BEVEILIGDE FORT VAN NEDERLAND**

Kom een kijkje nemen in ons unieke pand.
Maak vrijblijvend een afspraak.

Dr. Hiltroplaan 1 ■ 5652XR Eindhoven
T 040 70 73 131 ■ www.fortados.nl

FORTADOS
DESIGNED TO PROTECT

Ad Kokx v.o.f.

Witgoed

Sigarenmaker 10D
5521 DJ Eersel
Tel. (0497) 51 33 69
Fax (0497) 53 43 65
E-mail: info@adkokxwitgoed.nl
Internet: www.adkokxwitgoed.nl

reparatie en verkoop van was- en koelapparatuur

Bij inleveren van deze bon krijgt u een Kerastase ritueel t.w.v. €15.00 voor €7.00. Heeft u vragen? Bel ons gerust!

www.denbarbier.nl, Hint 4, 5521 AH Eersel, 0497-514026

van Herwijnen
SERVICES

Van Herwijnen
services 10 jaar

installatie & advies

Locatie

Horstveld 14
5521 SL Eersel

Neem contact op

Tel. 06 - 19 19 30 55
info@vanherwijnen-services.nl

www.vanherwijnen-services.nl

Sterkin **DE ECHTE**
WATERLUSTIG

• Service en onderhoud aan cv-toestellen

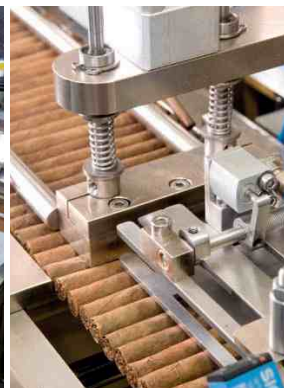
• Milieubesparende wateroplossingen

• Complete badkamers

• Zonne-energie en warmte terugwinning

ATD
MACHINERY

ATD Machinery B.V.

Smaragdweg 30
5527 LB Hapert

info@atdmachinery.nl
www.atdmachinery.nl